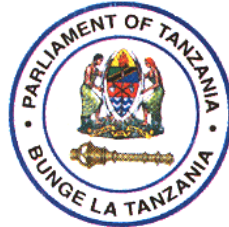

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

TAARIFA YA KAMATI YA BUNGE YA BAJETI KUHUSU MPANGO WA PILI
WA MAENDELEO WA TAIFA WA MIAKA MITANO (2016/17-2020/21)

Ofisi ya Bunge,
S. L. P 941,
DODOMA

Aprili, 2016.

TAARIFA YA KAMATI YA BUNGE YA BAJETI KUHUSU MPANGO WA PILI WA MAENDELEO WA TAIFA WA MIAKA MITANO (2016/17-2020/21)

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 94(5) ya Kanuni za Bunge, Toleo la Mwaka 2016, naomba kuwasilisha maoni ya Kamati ya Bunge ya Bajeti kuhusu Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2016/17-2020/21) unaolenga kujenga msingi wa Uchumi wa Viwanda na Maendeleo ya watu na hivyo kutekeleza azma ya Dira ya Maendeleo 2025 ya kuwa nchi yenye uchumi wa kipato cha kati (*Middle income country*).

Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kuwa mwaka 2011, Serikali ilitoa maamuzi ya kuwa na Mpango Elekezi wa Miaka 15 (roadmap) kwa ajili ya kutekeleza Dira ya Taifa ya Maendeleo, 2015 kwa utaratibu wa kuwa na vipindi vitatu vya utekelezaji vyenye dhima mahususi yaani; Mpango wa Kwanza wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2011/12-2015/16) **uliolenga kutanzua vikwazo vya kiuchumi, kupunguza umaskini na kuimarisha upatikanaji wa huduma za jamii**; Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/17-2020/21) **unaolenga kujenga msingi wa uchumi wa viwanda**; na mwisho kuwa na Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22-2025/26) **utakaolenga kujenga ushindani wa kibiashara**.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti ilikutana na Wizara ya Fedha na Mipango na kueleza kwamba, Serikali imeamua kuunganisha Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano na MKUKUTA ili kuepuka kutekeleza Mpango pacha na kutawanya rasilimali za Taifa kwa vipaumbele vinavyofanana. Kamati imechambua kwa kina mpango huu ikiwa pamoja na kufanya tathmini fupi ya utekelezaji wa Mpango uliopita (2011/12-2015/16) ili kutoa fursa kwa Bunge lako tukufu kupata picha halisi ya utekelezaji wa mipango yetu tunayojiwekea na mwelekeo wake na hivyo kuishauri Serikali ipasavyo. Kauli mbiu ya Mpango huu **“Kujenga Msingi wa Uchumi wa Viwanda na Maendeleo ya watu”** inatoa mtazamo mpya wa kuelekeza nguvu za kitaifa katika maeneo ambayo yataleta ukuaji wa uchumi kupitia mapinduzi ya viwanda.

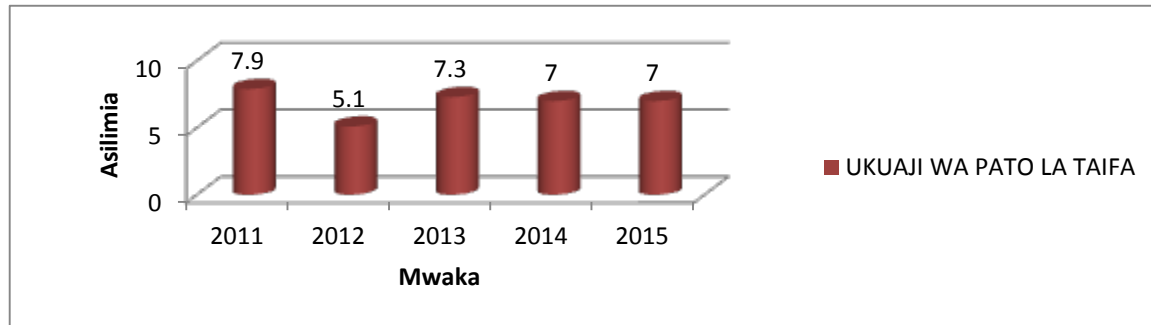
2.0 TATHMINI FUPI YA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA KWANZA WA MAENDELEO WA TAIFA WA MIAKA MITANO (2011/12-2015/16)

2.1. Mapitio ya Mwenendo wa Uchumi jumla

a) Ukuaji wa Pato la Taifa

Mheshimiwa Spika, Ukuaji wa Pato la Taifa ni mojawapo ya vigezo vya kupima uwezo wa nchi kukua kiuchumi na kuondoa umaskini. Katika kipindi cha miaka mitano uchumi ulikua kwa wastani wa asilimia 6.7. Aidha, toka mwaka 2013 Pato la Taifa limekuwa likiongezeka kwa kiasi cha asilimia 7.

Kielelezo Na. 1: Ukuaji wa Pato la Taifa

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

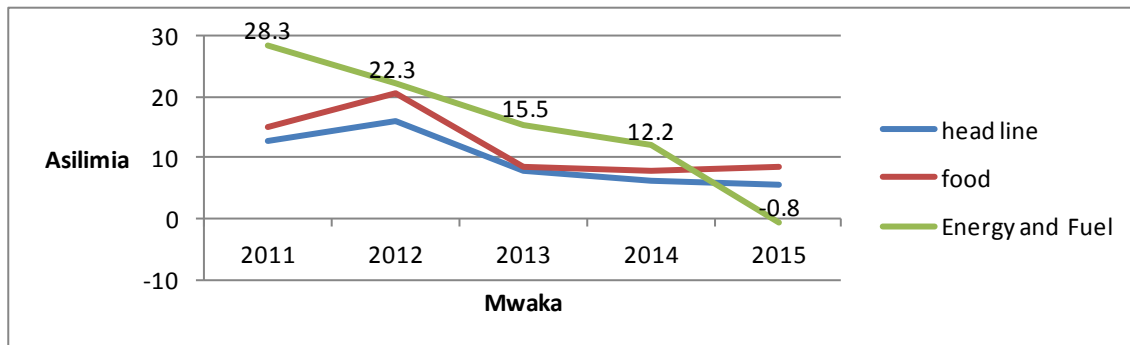
Mheshimiwa Spika, sekta zilizochangia kwa kiasi kikubwa kwenye ukuaji wa uchumi ni Mawasiliano (15.0%), Utawala wa Umma (12.6%), Ujenzi (10.5%); huduma za Fedha na Bima (10.4%) na Uchukuzi (9.5%). Sekta ya Kilimo (mazao, ufugaji, misitu na uvuvi) imekua kwa asilimia 3.4 hii ni kasi ndogo ya ukuaji, ingawa kinachangia zaidi ya asilimia 25 kwenye Pato la Taifa na kuajiri takribani asilimia 79 ya watazania. Aidha, Sekta ya Viwanda ambayo ndio mwelekeo wa Mpango wa Pili wa maendeleo imechangia kwa wastani wa asilimia 6.6 tu kwenye Pato la Taifa.

b) Mfumuko wa bei

Mheshimiwa Spika, mfumuko wa bei umeendelea kuwa kwenye kiwango cha tarakimu moja kutoka asilimia 6.1 kwa mwaka 2014 hadi asilimia 5.6 mwaka 2015. Mfumuko wa bei unategemewa kuendelea kuwa chini ya lengo la muda wa kati la asilimia 5 ifikapo Juni 2016. Hii itawezekana endapo kutaendelea kuwepo udhibiti wa bei ya mafuta katika soko la dunia; uwepo wa chakula cha kutosha katika masoko ya ndani na nchi jirani (mfumuko wa bei yake unaridhisha) na udhibiti wa sera ya fedha zinazolenga kutunza

thamani ya fedha kwa kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei ili kuchochea ukuaji wa uchumi.

Kielelezo Na.2: Mfumuko wa Bei

Chanzo:Wizara ya Fedha na Mipango

c) Thamani ya shilingi.

Mheshimiwa Spika, Mwenendo wa thamani ya Shilingi ya Tanzania umekuwa si wa kuridhisha. Takwimu zinaonyesha kuwa kati ya kipindi cha mwaka 2010 hadi 2015; thamani ya shilingi ilishuka kutoka shilingi 1,401.79 mwaka 2010 hadi shilingi 2,180 Desemba 2015. Kamati inaona suluhisho la kudumu la kutengamaa kwa thamani ya shilingi ni kupungua kwa nakisi ya urari wa biashara ya bidhaa (balance of trade), huduma na uhamisho mali nchi za nje (*current account deficit*). Hii itawezekana tu endapo mauzo yetu nje ya nchi yataongezeka na kuziba pengo hilo.

d) Deni la Taifa

Mheshimiwa Spika, Deni la Taifa limeendelea kukua na kufikia Shilingi trilioni 36.39 mwezi Desemba 2015 tofauti na ilivyokuwa shilingi trilioni 14.4 kwa mwaka 2011/12. Kwa sasa Deni la Taifa limefikia takribani asilimia 44.9 ya Pato la Taifa. Deni limeendelea kukua kutokana na Serikali kuendelea kukopa kwa ajili ya kugharamia nakisi ya bajeti.

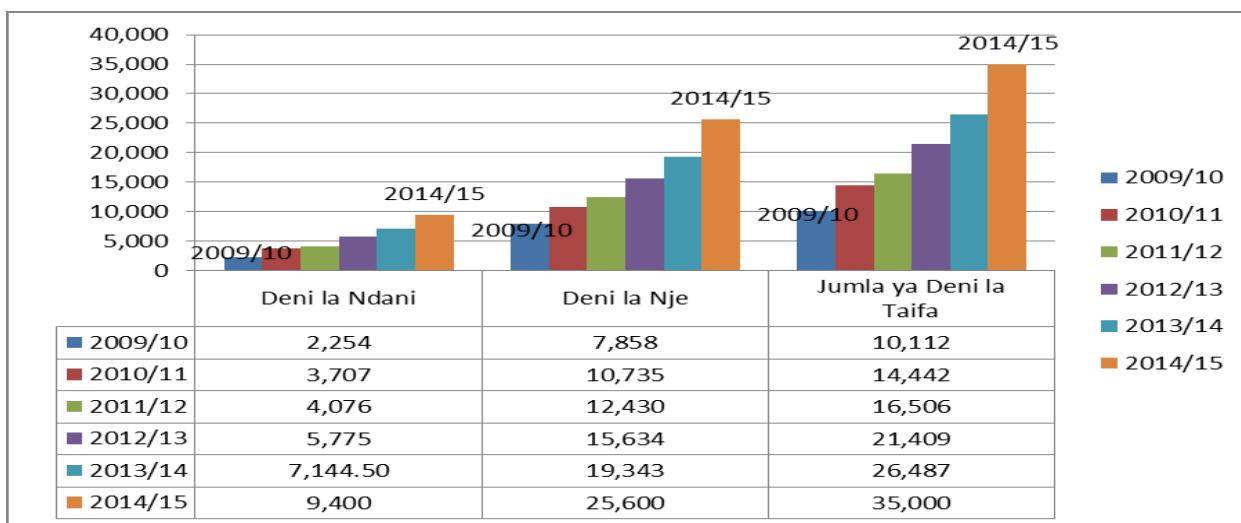
Mheshimiwa Spika Kamati inatambua kwamba ili nchi yoyote Duniani ipige hatua ya maendeleo ni lazima ikope. Hata hivyo Kamati inatoa angalizo kwamba jambo la msingi la kuzingatia ni kuhakikisha kwamba mikopo yote inaelekezwa kwenye miradi ya maendeleo yenye manufaa kwa uchumi.

Mheshimiwa Spika, kulingana na tathmini iliyofanyika mwezi Septemba 2015 imeonyesha kwamba Deni la Taifa ni himilivu kulingana na vigezo sita vinavyotumika kimataifa ambavyo ni;

- i. Uwiano wa deni la nje kwa thamani ya sasa kwa pato la Taifa (GDP) ukomo ni asilimia 50; kwa sasa ni asilimia 20.9
- ii. Uwiano wa deni la nje kwa thamani ya sasa kwa mauzo ya nje ukomo ni asilimia 200; kwa sasa ni asilimia 104.4
- iii. Uwiano wa deni la nje kwa thamani ya sasa kwa mapato ya ndani ukomo ni asilimia 300; kwa sasa ni asilimia 157.2
- iv. Malipo ya deni la nje kwa mauzo ya nje ukomo ni asilimia 25; kwa sasa ni asilimia 8.7
- v. Uwiano wa malipo ya deni la ndani kwa mapato ya ndani ukomo ni asilimia 22; kwa sasa ni asilimia 13

- vi. Uwiano wa deni lote (deni lanje na deni la ndani) kwa thamani ya sasa kwa pato la taifa ukomo mi asilimia 74.; kwa sasa ni asilimia 36.8

Kielelezo Na. 3: Mwenendo wa Deni la Taifa (2010-2015)

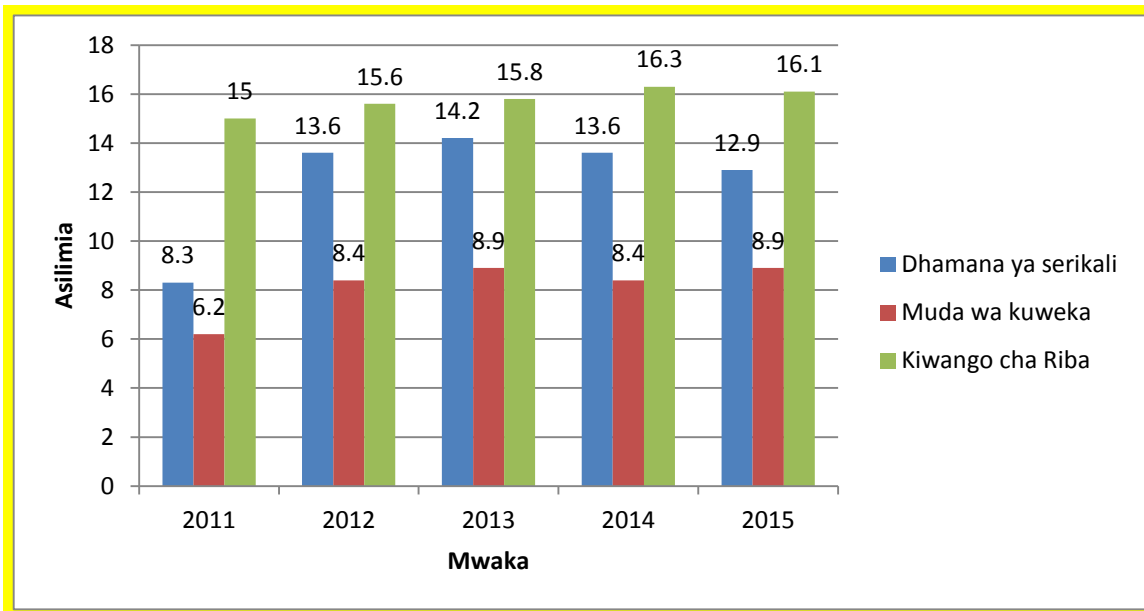
e) Mwenendo wa Huduma za kibenki na viwango vya riba

Mheshimiwa Spika; Katika kipindi cha miaka mitano (2011 - 2015), viwango vya riba katika masoko ya fedha vimeendelea kutegemea nguvu ya soko na hali ya ukwasi unaotokana na sera za fedha na kibajeti. Viwango vya riba za dhamana za Serikali umeongezeka kutoka asilimia 8.3 mwaka 2011 hadi

asilimia 14.2 mwaka wa fedha 2013 na baadaye kupungua hadi asilimia 12.9. katika mwaka wa fedha 2015. Riba za mikopo kwenye mablenki ya biashara katika kipindi hicho ziliongezeka kutoka asilimia 15.0 mwaka wa fedha 2011 na kufikia asilimia 16.3 mwaka 2014 kabla ya kushuka kidogo na kufikia asilimia 16.1 katika mwaka 2015. Riba za amana ziliongezeka kutoka asilimia 8.4 katika mwaka 2011 na kupanda hadi kufikia asilimia 11.0 katika mwaka 2014 kabla ya kushuka kidogo kufikia asilimia 10.4 katika mwaka wa fedha 2015.

Mheshimiwa Spika; Kutokana na mwenendo huu, tofauti kati ya riba za mikopo na amana za mwaka mmoja imekuwa ikipungua mwaka hadi mwaka ambacho ni kiashiria kizuri cha kupungua kwa gharama za fedha kwa wawekezaji katika sekta binafsi; mfano mwaka 2011 tofauti hiyo ilitoka asilimia 6.6 na baada ya hapo imeendelea kuwa chini ya asilimia 3.8 hadi mwaka 2015.

Kielelezo Na. 4: Mwenendo wa Riba (2011-2015)

Chanzo: Benki Kuu

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikikopa kwenye masoko ya ndani kupitia mnada na dhamana ya Serikali (*Treasury Bills*) na hati fungani (*Treasury Bonds*). Mabenki mengi yamekuwa yakinunua dhamana na hati za Serikali kutokana faida kubwa (profit margin) inayopatikana pia kuikopesha Serikali hakuna vihatarishi (*Risk free*) ukilinganisha na ukopeshaji kwa sekta binafsi. Mwenendo unaonyesha kuwa wakati riba za dhamana ya Serikali zinapanda pia riba ya mikopo binafsi nayo kwenye mabenki inapanda kwa sababu ya riba za dhamana hutumika kama kiashiria cha msingi (*base rate*) kwenye mikopo ya Sekta Binafsi. Jedwali hapa chini linaonyesha kuwa Serikali imekuwa ikikopa zaidi (rollover) kulipia madeni ya ndani kuliko kugharamia bajeti ya Serikali yake. Mwenendo wa dhamana na hati za Serikali zimebainishwa kwenye kielelezo Na.5.

Kielelezo Na.5: Mwenendo wa dhamana na hati za Serikali

Soko la fedha	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Mapato ya Mauzo	1518.4	1735.2	2429.3	2602.3	2927.0
Hatifungani	755.9	402.8	966.7	985.7	1158.8

Dhamana	762.5	1332.3	1462.6	1616.6	1768.2
Matumizi ya Mapato	1518.4	1735.2	2429.3	2602.3	2927.0
Kulipa deni	720.2	1326.9	1734.5	1528.2	2064.8
Kugharamia bajeti	798.2	408.3	694.8	1074.1	862.2

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kupunguza kukopa katika soko la fedha la ndani ili kuziba nakisi ya Bajeti kwa kupitia dhamana Serikali na hati fungani. Badala yake Serikali ijikite zaidi katika kuongeza udhamini wa wakopaji wadogo (credit gurantee schemes) pamoja na kuongeza matumizi ya mikopo inayojidhamini yenyewe (lease finance). Vilevile Serikali iangalie uwezekano wa kufungua zaidi Soko la Mitaji (*Liberization of Capital Market*) ili kupunguza athari za Serikali kukopa kwenye soko la ndani.

2.2 Tathmini ya utekelezaji wa sekta zilizopewa kipaumbele kwenye Mpango wa Kwanza wa Maendeleo ya Taifa (2011/12-2015/16).

Mheshimiwa Spika, Mpango wa Kwanza wa Taifa wa Maendeleo (2011/12 – 2015/16) ulikuwa ni awamu ya Kwanza kati ya tatu ya Mpango Elekezi (*“roadmap”*) wa Miaka 15 wa utekelezaji wa Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025 ili kuleta mabadiliko yatakayoifanya Tanzania kuwa nchi yenye hadhi ya kipato cha kati (middle income country) ifikapo mwaka 2025. Malengo ya Mpango huu yalikuwa ni kutanzua vikwazo vya kiuchumi, kupunguza umaskini na kuimarisha upatikanaji wa huduma za jamii. Malengo haya yote yalielekezwa katika utekelezaji wa maeneo ya vipaumbele ambavyo ni **Miundombinu** (*Reli, barabara, bandari, usafiri wa anga na nishati*); **Kilimo** (*Mazao, Mifugo, Uwindaji, Misitu na Uvuvi*); **Viwanda**; **Madini**; **maendeleo**

ya rasilimali watu na huduma za jamii (Afya, Elimu na Maji) na miradi maalum ya kimkakati (Flagship Projects).

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti ilichambua kwa kina utekelezaji wa maeneo ya vipaumbele kwa kila sekta kwa kuangalia upatikanaji wa fedha kwa kila kipaumbele; muda wa kati na mrefu wa utekelezaji wa kila kipaumbele; na uwajibikaji wa wataalamu wa sekta husika katika kila kipaumbele. Mchanganuo huu umetoa picha halisi ya utekelezaji wa Mpango wa kwanza wa Maendeleo mpaka sasa. Kwa mantiki hii, Kamati ya Bajeti inatoa tathmini yake ya utekelezaji wa vipaumbele vya kisekta kama ifuatavyo:

2.2.1. Sekta ya Miundombinu (Reli, Nishati, Barabara, Bandari na Usafiri wa anga)

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia malengo makuu yaliyowekwa katika maeneo ya reli, barabara, bandari na usafiri wa anga. Pamoja na kwamba Serikali imepata mafanikio katika utekelezaji wa baadhi ya miradi, hata hivyo Tathmini inaonyesha kuwa miradi mingi ipo chini ya lengo la utekelezaji kwa asilimia 50.

Mheshimiwa Spika, katika **miundombinu ya reli** Serikali imefanikiwa kukarabati na kununua vitendea kazi kama vile vichwa vya treni, mabehewa na mabehewa ya breki. Vilevile

Serikali imeendelea kukamilisha Uchambuzi yakinifu wa reli ya Musoma-Arusha na Mtwara-Songea-Liganga. Hata hivyo, Mpango wa kwanza wa Maendeleo uliweka lengo la kukarabati kilometa 2,707 za Reli ya Kati ifikapo mwaka 2015, hadi kufikia mwaka 2015 kilometa 136 za reli ya kati ndizo zimekarabatiwa hii ni sawa na asilimia 5.02 tu ya lengo.

Mheshimiwa Spika, Kuhusu Sekta ya Nishati Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua nzuri iliyofikiwa katika utekelezaji wa miradi ya nishati ya umeme kama vile ujenzi wa bomba la gesi; miradi ya umeme ya Kinyerezi I na II; usambazaji wa umeme vijijini (REA); kupunguza gharama ya umeme kwa kuondoa gharama za huduma (*Service charge*). Kamati inaishauri Serikali iongeze juhudi katika kumaliza miradi ya nishati ya umeme ambayo haikukamilika katika Mpango wa Maendeleo wa Kwanza ili iweze kuchochea uchumi wa Viwanda. Kamati inasisitiza Serikali kutimiza lengo lake la kuongeza uzalishaji wa umeme kutoka 900 MW hadi 2,780 MW kama lilivyokuwa limeainishwa kwenye Mpango wa Kwanza wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa mafanikio ya kuridhisha katika kuboresha na kujenga **miundombinu ya barabara** iliyounganisha mikoa yote Tanzania. Serikali iliweka lengo la kujenga barabara kwa kiwango cha lami kilomita 5,204 ifikapo mwaka 2015. Hadi kufikia mwishoni mwa mwaka 2014 kilomita 2,775 za barabara zimejengwa kwa kiwango cha lami. Utekelezaji huu ni sawa na asilimia 53.3 ya lengo. Kamati

inashauri Serikali kuendelea kulipa madeni ya wakandarasi kwa wakati na kusimamia ubora wa barabara zinazojengwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza Serikali kwa kuwa na mpango wa kununua ndege tatu. Pamoja na mpango huu mzuri, Kamati inashauri Serikali iharakishe kumalizia kutatua matatizo ya kiutawala, kifedha na kiuendeshaji ya shirika la ATCL ili liweze kujendesha kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kuhusu **sekta ya bandari**, kamati inaishauri Serikali kuendelea kuongeza juhudi za kushughulikia mizigo bandarini ili kufikia lengo la tani milioni 18 kwa mwaka kama lilivyowekwa kwenye Mpango wa kwanza wa miaka mitano. Hadi sasa Serikali imefanikiwa kushughulikia tani milioni 14.7 tu kwa mwaka 2015. Aidha, bado kuna changamoto kubwa katika utoaji wa mizigo katika bandari za Tanga, Mwanza, Kigoma, Kyela, Kilwa, Lindi na Mafia. Aidha, Kamati inashauri Serikali kukamilisha ujenzi wa gati namba 13 na 14 katika bandari ya Dar es Salaam ili kuongeza ufanisi katika kushughulikia mizigo pamoja na kuboresha bandari ya Tanga na Mtwara.

2.2.2. Maendeleo ya Rasilimali Watu na Huduma za Jamii (Elimu, Afya na Maji)

Mheshimiwa Spika, Taifa lolote lililoendelea Duniani linahitaji kuwa na nguvu kazi yenye weledi, ujuzi na taaluma mbalimbali inayokidhi mahitaji ya soko na itakayokuwa chachu ya kuleta matokeo thabiti katika sekta husika. Kamati inaipongeza Serikali kwa kusimamia maendeleo ya rasilimali na kufikia takribani

asilimia 70 ya lengo la Mpango. Mifano mizuri inaonekana katika udahili wa vyuo vikuu vya elimu ya juu kutoka wanafunzi 262,376 (mwaka 2010/11) hadi kufikia wanafunzi 362,880 (mwaka 2013/14) na pia ujenzi wa vyuo mbalimbali kama vile Chuo Kikuu cha Dodoma na kampasi ya Mlonganzila (chuo Kikuu cha Tiba Muhimbili). Kamati inaishauri Serikali kusimamia na kuongeza ubora wa elimu inayotolewa katika shule za msingi, sekondari na vyuo ili kutoa ushindani katika soko la ajira katika ukanda wa afrika mashariki na SADC. Aidha, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutekeleza azma yake ya utoaji elimu bure kuanzia shule ya msingi hadi Sekondari.

Mheshimiwa Spika, mafanikio yaliyopatikana katika Sekta ya afya ni pamoja na kupunguza idadi ya vifo vya watoto chini ya miaka mitano kutoka 81 kwa mwaka 2010 hadi vifo 54 mwaka 2013 kwa kila watoto 1000; na vifo vya mama wajawazito kutoka 454 mwaka 2010 hadi 410 mwaka 2014 kwa kila vizazi hai 100,000. Bado juhudi zinahitajika zaidi ili tuweze kufikia lengo la kupunguza vifo vya mama na mtoto. Aidha, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuweza kusimamia ipasavyo na kupunguza maambukizi mapya na magonjwa mbalimbali ikiwemo UKIMWI, Kifua Kikuu, Ukoma na Malaria. Hatua hizi zote zimeiwezesha Tanzania kuvuka malengo ya Milenia. Kamati inaishauri Serikali ijipange vizuri zaidi katika kuongeza bajeti ya Afya ifikie asilimia 15 kwa mujibu wa Tamko Abuja. Malengo hayo yataisaia Serikali huduma za afya, upatikanaji wa vifaa tiba na kuongeza watumishi katika hospitali, vituo vya afya na zahanati.

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa miradi ya Maji, Serikali imepata mafanikio yafuatayo; Uboreshaji wa vyanzo vya maji vya Ruvu juu na Ruvu chini; Ukamilshaji waujenzi wa Bomba la maji kutoka Ruvu Chini hadi Dar es salaam; Upatikanaji wa maji vijijini umefikia asilimia 72 na upatikanaji wa maji katika miji midogo umeongezeka kutoka asilimia 53 mwaka 2010 hadi 60 mwaka 2015. Aidha, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuanzisha Mfuko wa maji ambao umekuwa na mafanikio makubwa katika kugharamia miradi ya maji.

2.2.3 Maendeleo ya Kiuchumi na Sera ya kuondoa umasikini

Mheshimiwa Spika, kamati ya Bajeti inatambua kuwa mojawapo ya hatua kubwa ya kupiga maendeleo sio tu kukua kiuchumi (GDP Growth) bali ni pamoja na kuhakikisha umaskini wa kipato kwa wananchi unapungua. Ukifuatilia kwa umaskini viashiria vya umasikini yaani; umaskini wa kipato (Income poverty), pengo la umaskini na tofauti ya kipato (Poverty gap) utagundua kuwa jamii wa watu wanaoishi vijijini ndio inayoathirika zaidi na viashiria hivi vya umaskini. Mfano, takwimu zinaonyesha kuwa umaskini wa msingi (**income poverty**) kwa Dar es Salaam ni asilimia 1.5, maeneo mengine ya mjini ni asilimia 14.4 na maeneo ya vijijini ni asilimia 84.1; pengo la umaskini (**poverty gap**) kwa Dar es Salam ni asilimia 0.8, maeneo mengine ya mjini ni asilimia 5.5 na vijijini ni asilimia 7.9; na kwa upande wa tofauti ya kipato (**poverty inequalities**) ni kubwa mara nne zaidi ukilinganisha kati ya jamii inayoishi mjini na ile ya vijijini. Kwa takwimu hizi utaona kuwa tafsiri ya dhana ya kukua uchumi

umesaidia kupunguza umaskini sio sahihi sana ukizingatia kuwa sekta tunazozitegemea katika kukuza uchumi wetu mathalani mawasiliano, ujenzi na huduma za fedha n.k hazijumuishi idadi kubwa ya watu na pia shughuli nyingi za sekta hizi zinafanyika katika maeneo ya mjini ambapo kuna idadi ndogo ya watu. Ni wajibu wa Serikali kuhakikisha katika utekelezaji wa Mpango wa Pili wa maendeleo wa Taifa ukuaji wa uchumi unabebwa na sekta zinazohusisha idadi kubwa ya watu mathalani kilimo na viwanda ili ukuaji huu uweze kutiririka na kuwafikia wananchi walio wengi vijijini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti inaipongeza Serikali kwa uamuzi wa kutoa shilingi milioni 50 kwa kila kijiji kwa ajili ya kuchochea maendeleo vijijini na mitaa. Tanzania ina jumla ya vijiji na mitaa 16,164 jumla ya kiasi cha fedha zinazohitajika ni shilingi bilioni 808.2 hivyo kamati inashauri Serikali kuweka utaratibu mzuri wa kuwaandaa wananchi na namana ya uendeshaji wa fedha hizo ili Serikali ifikie malengo yaliyokusudiwa.

2.2.4. Kilimo (Mazao, Misit, Mifugo na Uvuvi)

Mheshimiwa Spika, Baadhi ya mafanikio katika Sekta ya Kilimo ni; Taifa kuwa na uhakika wa upatikanaji wa chakula (Food Security) kutoka asilimia 111 mwaka 2010 hadi asilimia 125 mwaka 2014/15 na uanzishwaji wa Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko. Pamoja na mafanikio hayo bado Lengo la Mpango wa kwanza wa ukuaji wa Sekta ya Kilimo kwa mwaka kutoka asilimia 2.7 ya mwaka 2010 na kufikia asilimia 6 mwaka

2015/16 halijafikiwa, Mpaka mwaka 2015 sekta hii ilikuwa kwa asilimia 3.4 tu.

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na mafanikio yasiyoridhisha katika kuongeza eneo la kilimo cha umwagiliaji. Lengo la Mpango lilikuwa ni kufikia hekta 1,000,000, lakini hadi mwaka 2014/15 eneo lililokuwa chini ya umwagiliaji ni hekta 461,326 sawa na asilimia 46.1. Kamati inaishauri Serikali kwanza kuhakikisha inatenga asilimia 10 ya Bajeti kwa ajili ya Kilimo, pili kukamilisha skimu zote za umwagiliaji nchini ambazo hazijakamilika ili kuongeza ufanisi katika kilimo cha umwagiliaji na iweke mazingira wezeshi katika Sekta ya Kilimo ili kuvutia Sekta Binafsi kuwekeza katika Sekta hiyo.

Mheshimiwa Spika, Serikali iliweka lengo la shughuli za misitu na uwindaji kukua kwa asilimia 5.9 ifikapo mwaka 2015. Hata hivyo mpaka mwaka 2014 shughuli za uwindaji na misitu zilikuwa kwa asilimia 5.1. Aidha, kumekuwa na malalamiko mengi katika eneo la uvunaji wa misitu hapa nchini, hivyo ni vema Serikali Serikali ikasimamia kikamilifu Sera na Sheria za uvunaji na upandaji wa misitu na kuweka utaratibu utakaopunguza au kuondoa kabisa malalamiko haya.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa takwimu za mwaka 2014 Tanzania inakadiliwa kuwa na ng'ombe milioni 24.1, mbuzi milioni 15.0, kondoo milioni 4.4, kuku milioni 36.4 na nguruwe milioni 2.10 na kuifanya kuwa nchi ya tatu kwa wingi wa mifugo Barani Afrika. Mpango wa miaka mitano uliweka lengo la kufikia ukuaji wa wastani wa asilimia 5 kwa mwaka. Hata hivyo, wastani wa ukuaji wa sekta hii katika kipindi husika lilikuwa ni asilimia 1.5.

Kamati ingependa Serikali ieleze mafanikio yaliyopatikana baada ya kuongeza ushuru wa kuuza ngozi ghafi nje kutoka asilimia 60 hadi asilimia 80 na kutoza kodi kwa asilimia 10 kwa ngozi iliyosindikwa kwa kiwango cha kati ili kuongeza mapato na mpaka hivi sasa ni viwanda vingapi vinafanya kazi na vilivyoanzishwa ni vingapi.

Mheshimiwa Spika, Takwimu zinaonyesha kwamba ukuaji wa sekta ya uvuvi kwa Mwaka 2010 ulikuwa asilimia 0.9 wakati mwaka 2015 ulikua asilimia 2.0. Ukuaji huu ni chini ya lengo lililowekwa kwenye mpango wa miaka mitano uliopita la kufikia asilimia 7 ifikapo mwaka 2015. Mchango wa sekta hii katika Pato la Taifa umeshindwa kufikia lengo la asilimia 5 kutoka asilimia 1.2 ya mwaka 2010 na kufikia asilimia 1.3 tu mwaka 2014. Aidha, Mpango ulilenga kuongeza ajira za kudumu katika sekta ya uvuvi kutoka wavuvi 170,038 mwaka 2009 hadi 200,000 mwaka 2015, hatua iliyofikiwa inaonyesha kwamba ajira zitokanazo na uvuvi zimefikia Wavuvi 183,800 mwaka 2014 hivyo kushindwa kufikia lengo lililowekwa.

Mheshimiwa Spika, Baadhi ya changamoto zinazoikabili sekta hii ni pamoja na uvuvi haramu, wizi wa vitendea kazi vya wavuvi pamoja na uingiaji holela wa meli za uvuvi za kigeni katika eneo la bahari kuu. Kamati inaishauri Serikali kuimarisha ulinzi bahari kuu (*Deep Sea*) ili kulinda rasilimali hii muhimu. Pia, Serikali ihakikishe inatenga fedha za kutosha kuwawezesha wavuvi kuwa na zana bora na za kisasa.

2.2.5. Maendeleo ya Viwanda

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha utekelezaji wa Mpango

wa kwanza sekta ya viwanda ilikua kwa wastani wa asilimia 6.6 chini ya lengo la kufikia wastani wa asilimia 11 mwaka 2015. Mwenendo huu hauridhishi katika mustakabali mzima wa maendeleo ya viwanda nchini. Pamoja na Kwamba Tanzania ni mwanachama wa Jumuiya ya Nchi za Afrika Mashariki (EAC) na Shirika la Biashara Duniani (World Trade Organisation-WTO) pamoja na kuridhia makubaliano ya biashara na ushuru (General Agreement on Trade and Tarrif) bado kamati inaona kwamba Serikali inatakiwa kulinda viwanda vya ndani dhidi ya bidhaa na huduma kutoka nje zinazoweza kuua viwanda vyetu.

2.2.6. Madini

Mheshimiwa Spika, Hakukuwa na mabadiliko makubwa katika mchango wa sekta ya madini kwenye pato la taifa (GDP) ambapo kwa mwaka 2010 ulikuwa asilimia 3.4 na mwaka 2014 ulikuwa huo huo wa asilimia 3.4, chini ya lengo la Mpango la kufika asilimia 3.7. Changamoto kubwa katika sekta hii ni namna bora ya kuwajumuisha wachimbaji wadogowadogo kwenye uchangiaji wa pato la Taifa; kuchakata madini hapahapa nchini; mwingiliano wa leseni baina ya wawekezaji wakubwa na wadogo pamoja na kukosekana kwa mitaji kwa wachimbaji wadogo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kuwa vyombo vya kiserikali vyenye jukumu la usimamizi wa uchimbaji na mauzo ya madini haviwajibiki ipasavyo na hivyo kupelekea kupoteza mapato. Mathalani, hivi karibuni tumesikia kuhusu maamuzi ya Baraza la Rufaa za Kodi (TRAT), kuhusu kampuni ya Acacia ambayo inamiliki migodi iliyokuwa ya African Barric Gold kujenga

mazingira ya kukwepa kodi ya zuio yenye thamani ya dola za Marekani 41,250,426 (Sh bilioni 89) iliyokuwa inatakiwa ilipwe TRA kwa kipindi cha miaka minne mfululizo.

3.0 UCHAMBUZI WA MPANGO WA PILI WA MAENDELEO WA TAIFA WA MIAKA MITANO (2016/17- 2020/21)

3.1 Malengo na Vipaumbele vya Mpango wa Pili wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia na kuchambua Mpango huu ambao umeainisha maeneo makuu yafuatayo;

- i. kukuza uchumi na kujenga msingi wa uchumi wa Viwanda;
- ii. Kufungamanisha maendeleo ya uchumi na maendeleo ya Watu;
- iii. kujenga mazingira wezeshi kwa uendeshaji wa Biashara na uwekezaji;
- iv. Kuimarisha usimamizi wa utekelezaji wa Mpango;

3.2. Miradi ya Kimkakati (*Flagship Projects*).

Mheshimiwa Spika, Kamati imepata fursa ya kupitia miradi yote ya Kimkakati iliyoanishwa na Serikali kwenye Mpango huu, ambayo imegawanyika kwenye maeneo makuu matano.

- i. Central Development Corridor;
- ii. North - West Corridor of Tanga;

- iii. Mtwara Development Corridor;
 - iv. Upatikanaji wa umeme wa Uhakika; na
 - v. Utoaji wa mafunzo mbalimbali na utaalamu maalumu katika maendeleo ya viwanda, watu na sayansi na teknolojia.
- Aidha, orodha ya Miradi itakayotekelezwa katika maeneo tajwa hapo juu imeainishwa katika Sura ya 4 ukurasa wa 62 hadi 63 kwenye Kitabu cha Mpango wa Pili wa Maendeleo ya Taifa 2016/17 – 2020/21.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na miradi ya kimkakati ambayo Serikali imepanga kutekeleza kamati ina inapendekeza Serikali iondoe changamoto ya upatikanaji wa gesi mkoani Mtwara ili kuwezesha ujenzi wa viwanda vya mbolea kutokana na masalia ya gesi pamoja na Mtwara Petrochemical economic zone, na ukamilishaji wa maandalizi ya awali ya ujenzi wa Reli ya Kutoka Mtwara hadi Mbambabay kwa kiwango cha Standard gauge. Aidha kwa upande wa Central Corridor Serikali ihakikishe inajenga inakamilisha ujenzi wa Reli ya Kati;

Mheshimiwa Spika Kwa upande wa North-West Corridor of Tanga, Kamati inaishauri Serikali kuharakisha maandalizi ya mazingira ya ujenzi wa mradi wa Bomba la Mafuta kutoka Ziwa Albert (Uganda)- Mpaka Tanga haraka iwezekanavyo. Aidha, ni vyema Kamati na Bunge ikapewa taarifa Kamili kuhusu mradi huo kwasababu kumekuwepo na taarifa nyingi zenye kuleta mkanganyiko

Mheshimiwa Spika, Kamati imefurahishwa na uamuzi wa Serikali wa kutekeleza mradi wa Bandari ya Bagamoyo ambao ujenzi wake unatarajiwa kuanza Januari 2017 na kukamilika mwaka 2020. Kamati inashauri Serikali kuharakisha ulipaji wa fidia kwa wakazi wa Mbegani ili kupisha ujenzi huo. Kamati inaishauri Serikali kuendelea kutenga fedha za ulipaji wa fidia katika maeneo yanayotegemewa kuanzisha na kuendeleza EPZA na SEZ zilizopo ili kufungulia fursa ya ukuaji wa uchumi wa viwanda. Pia Kamati inaishauri Serikali kukamilisha ujenzi wa Bwawa la Kidunda ambalo ndilo litakuwa kitovu cha Mji wa Kilimo wa Mkulazi.

Mheshimiwa Spika, umeme ni moja ya nyenzo muhimu katika kuendeleza viwanda, Kamati inashauri majiji ya Mbeya na Tanga yaongezwe kwenye mradi wa kuboresha usambazaji wa umeme kwenye majiji.

3.3. Uchambuzi na Vyanzo vya Mapato vya kugharamiaji wa Mpango

Mheshimiwa Spika, Mafanikio ya mpango wa pili wa maendeleo kwa kiasi kikubwa yanategemea upatikanaji wa rasilimali fedha. Ugharamiaji wa mpango umegawanyika katika vyanzo vikuu vitatu; kwanza, mapato kutoka Serikali kuu yatakayotokana na mapato ya kodi, yasio ya kodi;pili, Mikopo (ndani na nje); Tatu;

Sekta Binafsi kutoka ndani na ile inayotokana na uwekezaji kutoka nje (*Foreign Direct Investment*). Kiasi cha shilingi trilioni 107 kinahitajika katika kugharamia utekelezaji wa Mpango na Miradi ya Maendeleo. Kati ya Fedha hizo Serikali inategemea kuchangia kiasi cha shilingi trilioni 59 kwa muda huo, hii ikiwa sawa na kuchangia trilioni 11.8 kwa kila mwaka, sawa na asilimia 40 ya bajeti ya Serikali ya kila mwaka.

a. Mchango wa Sekta Binafsi.

Mheshimiwa Spika, mchango wa sekta binafsi katika ugharamiaji wa Mpango husika unaonyesha utaongezeka kutoka kiasi cha shilingi trilioni 28 kwa mwaka 2016/17 hadi trilioni 149.3 ifikapo mwaka 2020/21. Aidha, Mpango umeainisha namna Serikali itakavyovutia wawekezaji wa ndani na nje (*FDI-Foreign Direct Investment*) kushiriki katika utekelezaji wa mpango; kuhamasisha Sekta Binafsi kushirikiana na Sekta ya Umma kupitia utaratibu wa ubia baina ya Sekta Binafsi na Sekta ya Umma (PPP); na kupendekeza mikakati mahususi itakayoweza Sekta Binafsi kuwekeza katika miradi ya kimkakati kwa maendeleo ya nchi.

b. Mchango wa Sekta ya Umma

Mheshimiwa Spika; Serikali ni mdau Mkuu katika utekelezaji wa Mpango wa pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano, mchango wake ni lazima uonekane kwenye kuweka mazingira wezeshi katika kutekeleza mpango husika. Aidha, Serikali iongeze juhudi

katika ukusanyaji wa mapato yake kupitia vyanzo vya kodi, visivyo vya kodi, misaada na mikopo, hati fungani, kuongezea mitaji taasisi zake za fedha, Mfuko wa Mabadiliko ya Tabia Nchi, pamoja na ushirikiano wa kijumuiya na kikanda. Hatua hizi zitawezesha Serikali kupata fedha za kutosha kiasi cha shilingi trilioni 59 kugharamia miradi ya maendeleo kwa kipindi chote cha miaka mitano cha utekelezaji.

4.0 USIMAMIZI, UFUATILIAJI NA UTOAJI WA TAARIFA

Mheshimiwa Spika, ili kuboresha usimamizi, ufuatiliaji na utoaji wa taarifa, Kamati inasisitiza Serikali ijikite zaidi katika mambo yafutayo:-

- i. Ihakikishe kunakuwepo na upatikanaji wa taarifa endelevu za utekelezaji (miradi na bajeti) dhidi ya hatua au malengo ya mpango;
- ii. Iwe na utaratibu maalumu wa kuchanganua kwa kina taarifa za utekelezaji zitakazokuwa zinawasilishwa kwa kila kipindi maalumu cha utekelezaji;
- iii. Itoe taarifa za utekelezaji kwa kila hatua inayofikiwa kwenye mradi husika ili kusaidia kujua hatua ya utekelezaji inayofikiwa kwa kila mradi husika;
- iv. Ianzishe utaratibu wa kutumia Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS) kuhakiki takwimu zote zinazoandaliwa na Wizara, Idara na Taasisi za Serikali kwa matumizi kwenye Mpango wa Maendeleo.
- v. Ihakikishe inatekeleza Mpango huu kulingana na Sheria, kanuni na taratibu zilizopo

5.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA UJUMLA YA KAMATI KUHUSU MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MIAKA MITANO (2016/17-2020/21)

5.1. Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa uamuzi wa kuongeza bajeti ya fedha za miradi ya maendeleo hadi kufikia asilimia 40. Serikali inatarajia kutenga asilimia 40 (trilioni 11.8) ya bajeti yake ya mwaka wa fedha 2016/17 kwa matumizi ya maendeleo. Hatua hii ni muhimu kwani itaiwezesha Serikali kutekeleza azma yake ya kujenga uchumi wa viwanda utakaochochea ukuaji wa uchumi na kuondoa umasikini kwa kutumia rasilimali za Taifa.

5.2. Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza maamuzi ya Serikali ya kuunganisha Mpango pili na MKUKUTA ili kuwianisha ajenda ya kupunguza umaskini kwenye Mipango ya Maendeleo. Kamati inaona hatua hii ni muhimu; kwanza, katika matumizi bora ya rasilimali ya Taifa kwenye vipaumbele vinavyofanana; pili, kuhakikisha kuwa mwenendo wa ukuaji wa uchumi hasa kupitia uchumi wa viwanda unachangia kuondoa hali ya umaskini wa kipato tuliyonayo sasa hasa kwa wananchi walio vijijini.

5.3. Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi ya ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa kubuni vyanzo vipya na kupanua wigo wa kodi kwa kuijumuisha Sekta isiyo rasmi katika mfumo wa Kodi. Aidha, hatua madhubuti kuziba mianya ya ukwepaji kodi ni lazima zichukuliwe ili kukahikikisha ukusanyaji wa mapato ni wa uhakika. Vyanzo vingine vya mapato ambavyo Serikali inaweza kutumia vyanzo mbadala kama vile mifuko maalum ya serikali, mikopo maalum ya maendeleo, hati fungani

za miundombinu na mapato yatokanayo na sekta ya madini utalii na huduma.

5.4. Mheshimiwa Spika. Kamati inaishauri Serikali kukamilisha zoezi la kufanyiwa Tathmini ya Uwezo wa kukopa na Kulipa (*Credit Rating*) ili kupanua wigo wa Sekta Binafsi na Serikali kukopa kutoka katika vyanzo vya fedha vya nje kwa gharama nafuu.

5.5. Mheshimiwa Spika, Kamati inasisitiza Serikali kuvutia uwekezaji wa moja kwa moja wa mitaji kutoka nje (FDI) pamoja na mfumo wa ubia kati ya sekta za umma na binafsi katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo iliyoainishwa kwenye Mpango huu.

5.6. Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kufanyia kazi changamoto zote zilizojitokeza katika Mpango wa Maendeleo uliopita ili tufikie malengo ya kiwango cha ukuaji wa uchumi wa asilimia 8 wa Pato la Taifa na kuelekea kiwango cha asilimia 10 ifikapo 2025 kama ilivyobainishwa kwenye Dira ya Maendeleo ya Taifa. Hatua hii itasaidia kufikia malengo ya nchi ya kipato cha kati ifikapo 2025.

5.7. Mheshimiwa Spika, hakuna nchi iliyoendelea duniani ambayo hailindi viwanda vyake vya ndani. Kamati inaishauri Serikali kulinda viwanda vyake vya ndani hasa kwa viwanda ambavyo vinazalisha na kutosheleza soko la ndani na la nje kwa kutumia malighafi zinazozalishwa nchini. Ni vema Serikali ikaja na sera madhubuti ya kulinda viwanda vya ndani ili kuhakikisha tunajenga msingi imara wa uchumi wa viwanda na maendeleo ya rasilimali watu

5.8. Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kuwa bado kuna vikwazo vingi vinavyozuia maendeleo ya viwanda nchini wa ushindani wa viwanda vya ndani dhidi ya bidhaa zinazozalishwa na viwanda vya nje ya nchi. Changamoto nyingine zinazoikabili sekta Binafsi nchini ni ufinyu wa mitaji ya kifedha, gharama kubwa za uzalishaji, uwepo wa miundombinu duni ya uzalishaji (nishati, maji na usafiri) na mlolongo wa taratibu au sheria zinazobadilika mara kwa mara; na uwepo wa uhusiano hafifu kati ya sekta ya viwanda na sekta nyingine za kiuchumi. Ni vema Mpango huu ukajielekeza katika kutatua vikwazo hivi pamoja na kuwa na mkakati maalumu wa kuongeza thamani ya bidhaa zinazozalishwa viwandani.

5.9. Mheshimiwa Spika, ili tuhakikishe kuwa kauli mbiu ya **'kujenga msingi wa uchumi wa viwanda'** inatekelezeka katika Mpango huu, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha inasimamia masuala ya msingi yafutayo:-

- i. Serikali ihakikishe kunakuwepo na upatikanaji wa malighafi na miundombinu kwa viwanda vilivyopo pamoja na vile vitakavyoanzishwa nchini ikiwa pamoja na kutenga maeneo mahususi (ardhi) ya viwanda kwa mikoa yote;
- ii. Serikali ifufue na kukarabati vile viwanda ambavyo sasa havifanyi kazi vizuri na kufufua vile vilivyokufa vyenye uwezo wa kuzalisha kwa gharama nafuu na kuzalisha bidhaa za kiushindani na mahitaji;
- iii. Katika utekelezaji wa Mpango wa Kwanza (Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2016/17) wa Utekelezaji wa Mpango wa pili wa miaka mitano Serikali kupitia Msajili wa Hazina ifanye Tathmini ya viwanda ambavyo vilibinafsishwa na havifanyi kazi kama

iliyokusudiwa na vile vinavyofanya kazi chini ya malengo yaliyokusudiwa ili kuchukua hatua stahili ikiwa ni pamoja na kuvirejesha vile vilivyokiuka masharti.

- iv. Serikali ihakikishe kwamba Tanzania inakuwa na kilimo cha uhakika kisichotegemea mvua tu ili kusaidia upatikanaji wa malighafi kwa ajili ya viwanda vya uzalishaji;
- v. Serikali irekebishe sheria, kanuni na taratibu mbalimbali zinazokinzana katika kusaidia utekelezaji wa dhana nzima ya maendeleo ya uchumi wa viwanda ili kutoa fursa kwa Sekta Binafsi inavyoshiriki kikamilifu katika Sekta ya Kilimo;
- vi. Serikali iendelee kutoa elimu kwa Watanzania ili kubadili fikra kwamba viwanda ni vikubwa tu na hivyo waanze kujielekeza kwenye uanzishaji wa viwanda vidogo vidogo (*home based industries*) pamoja na viwanda vikubwa.
- vii. Serikali izingatie uboreshaji wa rasilimali watu katika nyanja zote za uchumi wa Viwanda. Hatua ya msingi ni kuandaa na kuboresha mitaala mbalimbali katika vyuo vya ufundi stadi na elimu ya juu ili kuwandaa watanzania kiushindani katika kada mbalimbali kwenye uchumi wa Viwanda.

5.10. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mpago huu kwa kiwango kikubwa unategemea ushiriki wa sekta binafsi katika upatikanaji wa fedha za kugharamia mpango; uwekezaji wa mitaji na uzalishaji wa viwandani; upatikanaji wa ajira na maendeleo ya rasilimali watu. Hivyo, Serikali inabidi itazingatie yatuatayo:-

- i) Kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Manunuzi ya Umma ya mwaka 2011 ili kupunguza urasimu na gharama kwenye miradi yamaendeleo;
- ii) Kuweka mazingira wezeshi kwa sekta binafsi kushamiri kwa kuboresha miundombinu muhimu kama vile nishati ya umeme, maji, reli, bandari, barabara na usafiri wa anga na majini, pamoja na Kuondoa mlolongo kodi na tozo zenye kero kwa sekta binafsi;
- iii) Ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ni njia mbadala wa kufadhili miradi ya maendeleo ambayo inazalisha faida ili Serikali ijikite kwenye maeneo mengine ambayo hayavutii Sekta Binafsi kuwekeza. Tangu sheria hii imeanzishwa hakuna mradi wowote uliopitia hatua zote za kisheria na ukatekelezwa kwa ubia. Kamati inashauri Serikali kukamilisha uanzishwaji wa kituo cha PPP (*PPP Centre*) chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ili kushughulikia miradi ya Ubia

5.11. Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kuna haja ya Serikali kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Mikopo, Dhamana na Misaada namba 30 ya mwaka 1974 iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2004; Utaratibu wa sasa wa ukopaji unaotumiwa na Serikali ni Mpango wa Ukopaji wa Muda wa Kati (Medium Term Debt Strategy (MTDS) badala ya Mpango wa Mwaka wa Ukopaji (Annual Debt Strategy) ambao umeanishwa kwenye kifungu cha 25 cha Sheria ya Dhamana na Mikopo ya Serikali.

5.12. Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kuzingatia mabadiliko ya tabia nchi (Climate Change) katika utekelezaji wa ujenzi wa viwanda kwa kuzingati Mkakati wa Taifa wa Mabadiliko ya Tabia Nchi wa Mwaka 2012 (*National Climate Change Strategy 2012*). Pia, Kamati inashauri Serikali kuhamasisha utunzaji wa misitu ili kuhakikisha mapato kupitia Mfuko wa hali ya Hewa (National Climate Fund) yanapatikana kwa kuwahamasisha wananchi kupanda miti na uvunaji endelevu wa rasilimali ya misitu. Aidha, Kamati inapendekeza Serikali kubainisha chanzo kimoja cha Mapato ili kielekezwe kwenye mfuko huu wa mazingira kama ilivyofanya kwa Mfuko wa REA, Mfuko wa Barabara na Mfuko wa Reli.

5.13. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha miaka mitano ya utekelezaji wa Mpango huu, Serikali imeanisha namna itakavyofanya tathmini kupitia vipindi vikuu vitatu yaani; kila baada ya mwaka mmoja, baada ya miaka miwili na nusu na mwisho baada ya miaka minne na nusu. kamati inakubaliana na mpangilio. Hata hivyo Kamati bado inaona kuwa ni muhimu Serikali ikafanya tathmini ndogo kila mwaka ili kutanzua matatizo yatakayokuwa yamejitokeza wakati wa utekelezaji.

5.14. Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuwa na utaratibu wa ufuatiliaji wa utekelezaji wa miradi ya maendeleo chini ya Mfumo wa Matokeo Makubwa (Big Results Now-BRN). Matokeo tarajiwa yameonekana katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo ya kimkakati (Flagship Projects) pamoja

na mabadiliko ya fikra na mtizamo wa uwajibikaji miongoni mwa watumishi wa umma. Kamati inashauri Serikali kuendelea kutumia mfumo huu wa ufuatiliaji katika kutekeleza Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2016/17-2020/21).

5.0. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kukushuruku kwa mara nyingine kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwasilisha taarifa hii mbele ya Bunge lako Tukufu. Napenda nimshukuru Mhe. Dkt. Philip Mpango, (Mb), Waziri wa Fedha na Mipango na Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mipango kwa ushirikiano wao kwa Kamati. Nawashukuru pia wataalamu wote kutoka Wizara ya Fedha na Mipango ambao walishirikiana na Kamati katika hatua zote za kujadili Mpango wa Maendeleo ya Taifa wa Miaka Mitano (2016/17-2020/21).

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati hii kwa umakini wao katika kujadili na kutoa mapendekezo mbalimbali yaliyohusu mpango husika. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo;

1. Mhe. Hawa A. Ghasia, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. Josephat S. Kandege, Mb - M/Kiti
3. Mhe. Hamida Mohamedi Abdallah, Mb
4. Mhe. Jitu Vrajlal Soni, Mb
5. Mhe. Jerome Bwanausi, Mb
6. Mhe. Mbaraka Kitwana Dau, Mb

7. Mhe. Mendrad Lutengano Kigola, Mb
8. Mhe. Maria Ndila Kangonye, Mb
9. Mhe. Susan Peter Maselle, Mb
10. Mhe. Agustino Manyanda Masele, Mb
11. Mhe. Freeman Aikael Mbowe, Mb
12. Mhe. Flatei Gregory Massay, Mb
13. Mhe. Makame Kassim Makame, Mb
14. Mhe. Janet Zebedayo Mbene, Mb
15. Mhe. Cecil David Mwambe, Mb
16. Mhe. Salma Mohamed Mwassa, Mb
17. Mhe. Susana Chogidasi Mgonukulima, Mb
18. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb
19. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb
20. Mhe. Ali Hassan Omari, Mb
21. Mhe. Martha Jachi Umbulla, Mb
22. Mhe. David Ernerst Silinde, Mb

Mheshimiwa Spika, Kamati hii imefanya kazi kwa kujituma na kwa muda mfupi na hatimaye kuweza kukamilisha taarifa hii. Pia, napenda kuchukua fursa hii pia kumshukuru Dkt. Thomas Kashililah, Katibu wa Bunge kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake vizuri pamoja na Sekretariati ya Idara ya Kamati ya Bajeti kwa kuihudumia vema Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha, na naunga mkono hoja.

Hawa A. Ghasia, Mb

MWENYEKITI KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

20 Aprili, 2016